

КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОГЛЯД НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Й. Р. Гілецький, І. В. Бальцер

hileckij@ukr.net; inka14@ukr.net

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Проблематику сталого розвитку сільських місцевостей в Україні сьогодні активно досліджують такі провідні українські науковці як О. Бородіна, В. Дієсперов, Т. Євсюков, В. Єрмоленко, І. Ковальчук, Р. Косодій, О. Онищенко, О. Павлов, О. Попова, В. Прадун, І. Прокопа, О. Роздайбіда, В. Ткачук та ін. Цікавими є публікації, присвячені аналізу європейського досвіду впровадження сталого розвитку сільських територій.

Незважаючи на те, що методологія і методика розгляду питань сталого розвитку сільських територій на сьогодні опрацьовані на достатньо високому рівні, на різних етапах конкретного дослідження постають певні невирішені проблеми як практичного, так і теоретичного характеру. Часто неоднозначність трактування деяких понять і термінів пов'язана з різними підходами до розгляду питань у різних галузях знань (географії, економіці, екології і т. д.). Зокрема, це стосується і трактування таких понять як “розвиток сільських територій” чи “сільський розвиток”.

У вітчизняних нормативних документах і наукових публікаціях широкого застосування набуло поняття “розвиток сільських територій” (від англ. *Rural development*). Поширення цього поняття зумовлено переходом від галузевого до територіального підходу. Водночас, цьому посприяло широке трактування поняття “територія” в конструктивній географії. Представники конструктивно-географічної школи визначають територію, як геопросторову (тривимірну) протяжність, як основу і ресурс розселення населення, розміщення виробництва,

господарської, соціальної і духовної життєдіяльності тощо. У свою чергу, І. Прокопа твердить, що територія – це не лише “просторовий” ресурс, але й розташовані в її межах природні, виробничі й людські ресурси [9].

У проекті “Концепції сталого розвитку сільських територій” зазначено, що сталий розвиток сільських територій – це процес якісних змін, спрямованих на стабільне соціально-економічне зростання сільських територій, підвищення ефективності сільської економіки, рівня зайнятості та якості життя сільського населення на основі реалізації комплексу економічних, соціальних і екологічних заходів державного та місцевого рівня [4].

Територіальний підхід щодо сталого розвитку сільських місцевостей домінує у поглядах окремих українських і зарубіжних вчених. На їхню думку, сталий розвиток полягає у формуванні екосоціоекономічних територіальних систем, які здатні до самостійного розвитку та протистояння антропогенному навантаженню, забезпечують збереження культурних цінностей і тривале використання природних ресурсів з метою досягнення належних умов для сільського населення [2, 3].

З активізацією складних трансформаційних процесів у межах сільських місцевостей, зокрема проведення аграрної й земельної реформ, та в умовах нових тенденцій в аграрній (інтенсифікація, комерціалізація, латифундизація) і соціальній (масове звільнення працівників, занепад соціальної інфраструктури) сферах виникла необхідність у спрямуванні розвитку на задоволення потреб сільського населення. Для цього введено поняття “сільський розвиток” [11]. Згідно із визначенням О. Онищенко і В. Юрчишина, сільський розвиток є категорією, яка представляє собою сукупність знань про сучасне і майбутнє села і сільського соціуму. В конструктивно-географічному відношенні такий розвиток доцільно розглядати як реалізацію системних заходів для кожної конкретної сільської території, сільського поселення чи селянина [6].

У свою чергу, О. Бородіна і І. Прокопа під сільським розвитком розуміють процес, “при якому забезпечується гармонійний соціально-економічний прогрес сільської місцевості на основі самоорганізації сільських громад із максимально

можливим використанням чинників ендегенного розвитку (місцевих активів) при їхньому поєднанні із зовнішніми можливостями” [1, с...]. Вони зазначають, що поняття “розвиток сільських територій” акцентує увагу на складних виробничих та інфраструктурних аспектах життя сільської місцевості, а поняття “сільський розвиток” – на соціоекономічну складову цього процесу та забезпечення суспільного добробуту. О. Павлов у сільському розвитку вбачає розвиток в межах сільської території та трактує його як процес соціально-економічного управління сільськими територіями [7, 8]. При цьому практично усі автори погоджуються, що прогрес сільських територій неможливий без людського чинника й, навпаки, достаток селян неможливий без удосконалення сільського середовища.

В Європейському Союзі і Росії поняття “розвиток сільських територій” і “сільський розвиток” здебільшого використовують як слова-синоніми. Наприклад, у Польщі розробляють програми розвитку сільських територій (Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich) в яких йдеться про забезпечення життєдіяльності селян на цих територіях, а не управління територіями як такими. У конструктивно-географічному дослідженні ми вважаємо за доцільне використовувати поняття “розвиток сільських територій”. У своєму висновку ми виходимо з того, що Організація економічного співробітництва і розвитку трактує сільську територію як “місцевість, що охоплює людей та інші ресурси ландшафту і дрібних населених пунктів за межами сфери економічної активності великих міських центрів” [11, с...]. Тобто, це не тільки периферійно розміщена позаміська територія, для якої характерна низька щільність населення (зазвичай до 100 осіб/км²), але й населення, що там проживає, виробничий та природоресурсний потенціал, який там розміщений.

Загалом, з позиції конструктивно-географічного підходу, стійкий розвиток сільських територій є розвитком, що не погіршує стан довкілля у сільській місцевості, а покращує соціально-економічні умови життя і діяльності. У нашій державі він потребує корінної зміни пріоритетів суспільного розвитку: переходу від планування тільки економічного зростання до розробки стратегії збереження

середовища людини як природної і соціальної істоти. Тобто стійкий розвиток сільської території має передбачати комплексний збалансований розвиток трьох основних підсистем – економічної, соціальної та екологічної.

Список використаних джерел: 1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // *Економіка України*. – 2009. – № 4. – С. 74–85. 2. Ковальчук І. П. Дослідження сучасного стану сільських територій: підходи, алгоритми, методи / І. П. Ковальчук, Т. О. Євсюков // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. – 2009. – № 6. – С. 84–97. 3. Ковальчук І. П. Комплексний аналіз сучасного стану сільських територій: структурна схема, алгоритм, методи і дослідницькі технології / І. П. Ковальчук, Т. О. Євсюков // *Землеустрій і кадастр*. – 2008. – № 4. С. 20–35. 4. Концепція сталого розвитку сільських територій: проект розпорядження Кабінету Міністрів України / Міністерство аграрної політики та продовольства України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/12155>. 5. Крупко А. Э. Некоторые теоретические аспекты географического исследования устойчивого (сбалансированного) развития региона / А. Э. Крупко // *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: География. Геоэкология*. – 2011. – № 2. – С. 46–51. 6. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації / О. Онищенко, В. Юрчишин // *Економіка України*. – 2006. – № 10. – С. 4–13. 7. Павлов О. І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель: [монографія] / О. І. Павлов; ННЦ “Ін-т аграр. економіки”. – Одеса : Астропринт, 2009. – 344 с. 8. Павлов О. І. Сільський розвиток як результат функціонування сільських територій та аграрної сфери / О. І. Павлов // *Економіка АПК*. – 2013. – № 1. – С. 77–82. 9. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І. Прокопа // *Економіка України*. – 2007. – № 6. – С. 50–59. 10. *Теорія, політика та практика сільського розвитку* / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України; Інститут економіки та прогнозування. – К., 2010. – 376 с. 11. Ткачук В. А. Теоретичні основи сталого розвитку сільських територій / В. А. Ткачук // *Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України*. – 2012. – № 177. Ч. 4: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – С. 169–177 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15964/1/12tva.pdf>.